

ІНФОРМАЦІЙНА ПРИВАТНІСТЬ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ

Марина Мікуліна,
*докторант Національної академії Служби безпеки
України, доцент, кандидат юридичних наук*

Безперечним є факт, що людство завжди боролося за свої права, зокрема і за права інформаційні. Уявлення та наукові пошуки про особисте життя людини та гарантії забезпечення її недоторканності розроблялися в усі часи. Однак ступінь реалізації права фізичної особи на особисте життя практично завжди прямо залежав від рівня гарантування такого права державою. Вплив інформаційного фактора на всі сфери людського життя став причиною виникнення та певних загроз інформаційним правам особи.

Нині сформувалися два основні напрями визначення поняття інформації як об'єкта цивільних прав: концепція розуміння інформації як нематеріального блага та концепція права власності на інформацію [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7], однак поза увагою дослідників залишаються проблеми правового режиму інформації як нематеріального блага як об'єкта особистих немайнових відносин. Основна проблема полягає у тому, що у випадку закріplення інформації на матеріальному носії, виникають об'єкти: 1) нематеріальний, тобто, власне інформація та 2) матеріальний носій. До того ж інформація є ще й нематеріальним результатом інтелектуальної діяльності фізичної особи. З цього випливає, що інформація є спорідненою з такими об'єктами цивільного права, як особисті немайнові блага як об'єкти інтелектуальної власності.

Метою цієї статті є формулювання поняття особистої інформації фізичної особи як частини її (особи) інформаційної приватності.

Звернемося, насамперед, до теоретичних обґрунтувань ознак інформації як об'єкта цивільних прав фізичної особи. Основними ознаками інформації дослідники [4; 8; 9; 10] називають змістовність, системність, селективність, субстанціональну несамостійність, наступництво, невичерпність, масовість, здатність трансформуватися, універсальність, якість та ін. Синтезуючи різні наукові теорії щодо інформації, можна виокремити такі характерні її ознаки: 1) ідеальність, тобто знання відображене в свідомості фізичної особи; 2) кількісні характеристики (обсяг, щільність, місткість, інформативність, невичерпність та ін.); 3) якісні характеристики (новизна, актуальність, повнота, достовірність, корисність, цінність тощо); 4) нелінійність, тобто швидке й адекватне реагування на мінливі обставини; 5) існує завдяки взаємодії суб'єктів; 6) відображає явища об'єктивно чи помилково; 7) повна/неповна; 8) доступ може бути обмежений/необмежений; 9) може бути соціально цінною; 10) може мати майновий/немайновий характер тощо.

Чинне законодавство, зокрема ст. 200 ЦК України та ст. 1 Закону України «Про інформацію» [11] (далі — Закон), визначає інформацію як документовані чи публічно оголошенні відомості про події та явища, що від-

буваються у суспільстві, державі та навколошньому середовищі. Цей Закон, називаючи основні види інформації, якими є статистична, адміністративна, масова, інформація про діяльність державних органів влади й органів місцевого самоврядування, правова, інформація довідково-енциклопедичного характеру, соціологічна, податкова, виокремив інформацію про особу як видову. Згідно зі ст. 23 Закону інформацією про особу є сукупність документованих або публічно оголошених відомостей про особу. Однак виокремлення законодавцем інформації про особу як видової, не є, на нашу думку, інформацією «про події та явища», а саме в значенні «про особу». До того ж, спостерігаємо протиставлення між «документовані» «або публічно оголошенні відомості». Документовані означає «обґрунтовані документами» [12, 314], тобто документовані відомості, як випливає з норми Закону, є власне відомості та їх матеріальне уречевлення. А застосовуючи конструкцію «або публічно оголошенні відомості», законодавець припускає надання їй такого ж правового режиму, що й документованій інформації, не визначаючи її форми, кількість осіб, яким оголошуються відомості, тобто має бути оголошена у будь-якій формі (усній, письмовій та ін.). Також зазначимо, що відомості можуть бути одночасно й документовані, і оголошенні публічно (у теле-, радіопередачі). І ще, оскільки можна припустити, що відомості, про які йдеться в нормі, свідчать «про події та явища, що відбуваються» або відбулися, не зважають і на ті, що передбачаються, плануються — а вони теж можуть містити відомості.

Необхідно зазначити й те, що Закон (ч. 2 ст. 23) основними даними про особу (персональними даними) визначає: національність, освіту, сімейний стан, релігійність, стан здоров'я, адресу, дату та місце народження. Однак такі відомості про особу (чи деякі

з них) можуть належати й до інших видів інформації (називалися вище).

Отже, із зазначеного випливає, що жоден з різновидів інформації не може слугувати в повному обсязі для створення такого особистого немайнового права, як особиста інформація, тобто, вважаємо, що це ще один вид інформації. Особиста інформація повинна охоплювати таку частину інформації про фізичну особу, котру формує та визначає її режим сама особа.

Законодавство не містить визначення права на особисту інформацію чи яких-небудь характеристик або складників. Водночас право на інформацію (ст. 302 ЦК України) визначено як особисте немайнове право фізичної особи, що гарантує можливість вільно, на власний розсуд, для реалізації своїх прав, свобод і законних інтересів, здійснення завдань і функцій: 1) збирати, тобто набувати, придбавати, накопичувати згідно із законодавством України документованих або публічно оголошених відомостей; 2) зберігати, тобто забезпечувати належний стан інформації та її матеріальних носіїв; 3) використовувати — застосовувати, послуговуватися задля своїх інформаційних потреб у законний спосіб; 4) поширювати інформацію — розповсюджувати, популяризувати, пропагувати законним способом документовані чи публічно оголошенні відомості. До цього слід додати й такі повноваження фізичної особи, як можливість захищати свої права: а) вимагати від інших осіб припинення дій, спрямованих на обмеження її особистих немайнових прав; б) звертатися до компетентних державних органів за захистом порушеного права. Це підтверджується й нормами Закону, зокрема, ст. 14 визначає основні види інформаційної діяльності: одержання, використання, поширення, захист та зберігання. У літературі [13, 188] висловлюється пропозиція вважати основними видами такої діяльності збирання, зберігання, обробку, поширення, тобто

ПОГЛЯД НАУКОВЦЯ

заміну «право використовувати інформацію» на «право обробляти» — спрямовувати на зміну змісту чи форми вираження первинної інформації, в результаті якої з'являється нова інформація.

Зазначимо також, що інформація є об'єктом права власності фізичної особи, це право вона здійснює відповідно до закону за своєю волею, незалежно від волі інших осіб. Інформація може бути об'єктом права власності в повному обсязі, а також лише володіння, користування чи розпорядження. Власник інформації щодо об'єктів своєї власності має право здійснювати будь-які законні дії.

Згідно з ч. 5 ст. 31 Закону, організації, що збирають інформацію про громадян, повинні до початку роботи з нею здійснити державну реєстрацію відповідних баз даних у встановленому законом порядку. Законодавець передбачає (ч. 1 ст. 31) доступ осіб до інформації про них у таких правах, як:

- знати в період збирання інформації, які відомості про них і з якою метою збираються;
- як, ким та з якою метою вони використовуються;
- доступ до інформації про них;
- заперечення правильності інформації;
- заперечення повноти, доречності тощо.

Необхідно також зазначити, що отримання та зберігання інформації про фізичну особу повинні бути обмежені законно встановленою кількістю та метою. Законодавець, розмежовуючи інформацію за режимом доступу на відкриту та з обмеженим доступом, передбачає самостійне визначення фізичною особою режиму доступу до інформації, якою вона володіє (професійною, діловою, виробничою, банківською, комерційною чи іншого характеру), одержаною за власні кошти чи такою, що є предметом її професійного, ділового, виробничого, банківського, комерційного й іншого

інтересу, і не порушує передбаченої законом таємниці.

Обмеження доступу до інформації можливе лише за дотримання сукупності вимог, передбачених у Законі:

- винятково в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності чи громадського порядку з метою запобігання заворушенням або злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету й неупередженості правосуддя;
- розголошення інформації може завдати істотної шкоди цим інтересам;
- шкода від оприлюднення такої інформації переважає суспільний інтерес в її отриманні [14].

У контексті зазначеного можна розмежувати інформацію: стосовно фізичної особи та джерела інформації на приватноправову та публічно-правову; за режимом доступу — на загально доступну та з обмеженим доступом.

Розглядаючи особисту інформацію як особисте немайнове право фізичної особи, необхідно зазначити, що чинне законодавство України не містить критеріїв щодо однозначного кваліфікування різних відомостей, що мають конфіденційний характер. Законодавець (ст. 28 Закону) розмежував інформацію за режимом доступу на відкриту й інформацію з обмеженим доступом, а останню (за правовим режимом) — на конфіденційну та таємну (ст. 30 Закону).

У літературі [15] суб'єктом інформації з обмеженим доступом вважається особа, до володіння якої належить відповідна інформація з обмеженим доступом. Така особа, відповідно до чинного законодавства, уповноважена збирати, зберігати, обробляти чи іншим чином використовувати інформацію з обмеженим доступом з метою реалізації та захисту своїх прав

і законних інтересів. Розпорядником такої інформації є особа, що, згідно з чинним законодавством уповноважена приймати рішення щодо способів і порядку використання інформації з обмеженим доступом або іншим чином визначати долю такої інформації. Споживачем зазначененої інформації вважається особа, що на законних підставах отримала інформацію з обмеженим доступом для використання в особистих цілях.

Найважливішим заходом щодо забезпечення збереження інформації з обмеженим доступом є обмеження кількості дійсних і можливих її володільців та розпорядників. Ці особи повинні вжити активних заходів для обмеження вільного доступу до такої інформації третіх осіб. Якщо такі заходи не узможнили інформацію від доступу, то «особа, яка стала свідком подій із життя іншої особи, характер яких очевидно конфіденційний, зобов'язана обмежити подальше поширення цих відомостей серед осіб, які не мають такої інформації. Цей обов'язок випливає з принципу непропускимості втручання кого-небудь у сферу особистого життя людини (ст. 3 ЦК України)» [3, 60].

Вважаємо, що характерними рисами такої інформації є: 1) незагальнодоступність (доступ до цих відомостей обмежується володільцем інформації); 2) особлива цінність цієї інформації через її дійсну чи потенційну невідомість іншим особам (економічна та/або духовна цінність до моменту її незаконного отримання, розголошення чи використання); 3) відповідність обмеженням, визначенім законодавством; 4) вжиття законних заходів обмеження вільного доступу до цієї інформації; 5) можливість завдання шкоди (матеріальної чи моральної) особам, зацікавленим у нерозголошенні інформації, або таким, яких вона стосується, внаслідок вчинення незаконних дій з такою інформацією; 6) юридична відповідальність за неза-

конні дії з інформацією з обмеженим доступом. Із зазначених особливостей інформації з обмеженим доступом випливає, що її притаманна «двоєдина природа, що проявляється в єдності приватного (особистого) інтересу та суспільних потреб при значній перевазі публічного правового начала... Одночасність двох начал, іхнє переплетення, загальнодержавна значущість інформації визначають її особливе місце в системі сучасного права як особливого об'єкта права» [16, 37].

Спираючись на визначення поняття таємниці особистого життя людини, можна розмежувати: таємниці особисті (нікому не довірені), це — таємниця сімейних стосунків, творчості, особистої документації, поштовотелеграфної кореспонденції, телефонних розмов; професійні таємниці (довірені представникам певних професій для вчинення дій або захисту прав та інтересів людини) — банківська, медична, адвокатська, нотаріальна, усновлення [17, 28–33]; також на особисте життя та контактну зону, що поєднані у певних зв'язках та явищах [18, 105–109]; особистими таємницями називають відомості про стан здоров'я, погані звички, схильності, пристрасті, уроджені, успадковані і набуті пороки, приховані фізичні вади, ділові і дружні стосунки тощо [3, 113–114]; відомості про діездатність, майновий і службовий стан, прибути, угоди, внески, погляди, переконання, расову, національну, релігійну належність, походження, проведення дозвілля тощо [19, 29–30] та ін.

Отже, з огляду на зазначене вище, можна дійти висновку, що особиста інформація фізичної особи — це відомості, що є у володінні, користуванні та розпорядженні фізичної особи чи уповноваженої нею особи, щодо перебігу природної та/або соціальної життєдіяльності її, сім'ї, рідних або інших осіб, правовий режим яких визначає така особа (крім відомостей, що становлять державну й іншу, пе-

редбачену законом таємницю, розголослення якої завдає шкоди особі, суспільству та державі), і розголослення

яких може завдати майнової та/або моральної шкоди фізичній особі. ♦

Список використаних джерел

1. Богуш В. М. Інформаційна безпека держави / В. М. Богуш, О. К. Юдін. — К.: «МК-Прес», 2005. — 432 с.
2. Василюк В. Я. Інформаційна безпека держави : курс лекцій / В. Я. Василюк, С. О. Климчук. — К. : КНТ, Скіф, 2008. — 136 с.
3. Куликіч О. О. Загальні положення про інформацію з обмеженим доступом у цивільному праві : монографія / О. О. Куликіч. — Одеса: Вид. Букаєв В. В., 2008. — 242 с.
4. Бачило И. Л. Информационное право : учебн. / И. Л. Бачило, В. Н. Лопатин, М. А. Федотов ; под ред. акад. РАН Б. Н. Топорнина. — СПб. : Юридический центр «Пресс», 2001. — 789 с.
5. Копылов В. А. Информационное право : учебник / В. А. Копылов. — М. : Юристъ, 2003. — 511 с.
6. Нестеренко О. Право на доступ до інформації: теорія та практика / О. Нестеренко. — Харків : Права людини, 2008. — 347 с.
7. Марущак А. Зміст поняття «забезпечення доступу до інформації» / А. Марущак // Право України. — 2008. — № 5. — С. 99–104.
8. Лопатин В. Н. Правовая охрана и защита права на тайну / В. Н. Лопатин // Юридический мир. — 1999. — № 4. — С. 32–36.
9. Проблемы гармонизации законодательства Украины и стран Европы / под общ. ред. Е. Б. Кубко, В. В. Цветкова. — К. : Юринком Интер, 2003. — С. 539–553.
10. Гражданское право : учебн. / под ред. Л. П. Сергеева, Ю. К. Толстого. — М. : Проспект, 1999. — Т. 1. — 784 с.
11. Закон України «Про інформацію» від 02.10.1992 р. № 2657-XII.
12. Великий тлумачний словник сучасної української мови. — К.; Ірпінь : Перун, 2005. — 1728 с.
13. Проблеми здійснення та захисту осібистих немайнових прав фізичної особи в умовах євроінтеграції : зб. наукових матеріалів круглого столу, м. Хмельницький, 12.10.2007 року. — Тернопіль : Підручники і посібники, 2007. — 238 с.
14. Закон України «Про доступ до публічної інформації» від 13.01.2011 року № 2939-VI.
15. Волчинская Е. К. Защита персональных данных. Опыт правового регулирования / Е. К. Волчинская. — М. : Галерея, 2001. — 236 с.
16. Строганова И. В. Правовой режим конфиденциальной информации (гражданского-правовой аспект) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / И. В. Строганова. — Екатеринбург, 2004. — 210 с.
17. Коробцова Н. В. Цивільно-правова охорона таємниць осібистого життя людини / Н. В. Коробцова. — Харків : ХДЕУ, 2004. — 120 с.
18. Чорнооченко С. І. Особисті немайнові права, які забезпечують соціальне існування фізичної особи в Україні: дис... кандидата юрид. наук : 12.00.03 / С. І. Чорнооченко. — Х., 2000. — 239 с.
19. Фат'янов А. А. Правовое обеспечение безопасности информации : автореф. дис. доктора юрид. наук : спец. 12.00.02 / А. А. Фат'янов. — М., 1999. — 40 с.